

ЗАБЕЛЕЖЕНО У ПАРИЗУ: НОВИ ПРАВЦИ У САВРЕМЕНОЈ УМЕТНОСТИ

ДОКЛЕ СУ ДОШЛЕ ГРУПЕ

Данас се много говори о смислу и опортуности за јединичког рада већег броја стваралаца на једном јединственом делу. Већ је Други париски бијенале, 1961. године, развио иницијативу за излагање таквих радова. Овогодишња изложба им је дала још значајније место. На изради једног од тих експоната, под насловом „Лабораторија уметности“ учествовало је око двадесетак лица. Ради се о сложеној целини у чијем саставу има металних скулптура које се крећу, светлосних промена, пројекција, музике и рецитације. Ступање у дејство свих предвиђених елемената у времену и простору обезбеђено је електронским путем, а тема је: патња човека у неком будућем катаклизму, као што може бити атомски рат. Час осветљене зелено, час првено или жуто, окрећу се металне скулптуре од шипки и мрежа, као неки велики листови или руке, да би међу ефектима који пружају отворене могућности за интерпретацију, одједном искрсла реалистична пројекција неког снимка из ваздуха.

У ЗНАКУ МОРБИДНОГ И ВИЗАРНОГ

Примедбе на ово комбиновано остварење су различите. На првом месту се човек мора упитати: ко има данас времена да седи сатима и слуша ламентације? Погоотову је то тешко када се текст изговара уздржаним гласом и подсећа, по тону и ритму, на монологе из филма „Прошле године у Маријенбаду“, од којег узимамо неколико редова за пример: „Још једном ходам, још једном, дуж ових ходника, преко ових салона, ових галерија, у овој конструкцији — из једног другог века, овај огроман хотел, луксузан, барокни, — жалостан, где се бескрајни ходници продужавају у друге ходнике, пусти, оптерећени тамним и хладним декором...“ итд.

Док су такви интроспективни монолози добијали у филму своју нарочиту сугестивност уз исто временско пројектирање богатог и променљивог визуелног садржаја, у „Лабораторији уметности“ су они подржани знатно апстрактнијим облицима и ефектима.

Упоређење са филмом, који је сложен из сличних елемената, визуелних, говорних и звучних, показује да је ово ново изражајно средство кудикамо слабије. Јер већина савремених ликовних остварења, па и она у „Лабораторији“, направљена су да их човек апсорбује у кратком временском размаку и да затим само осети њихово присуство у простору, а не да седи пред њима, гледајући их нетремице, као што су, можда, некада чинили верници пред неком Рафаеловом мадоном или пред Брунелескијевим перспективама. У „Лабораторији“, осим тога, смета звук електричних уређаја, откуцавање прекидача када се неки део аутоматски укључује или искључује. Гледалац мора да нађе и повољан положај за посматрање сцене, јер му иначе светло иде у очи, те не може да се креће међу „скулптурама“ онако како би он то желео. И на крају: читав овај збир предмета и представа коју они изводе не налази своје место ван неке изложбене дворане.

Ово последње важи и за нека друга групна дела мада остају у границама пластичног изражавања. Међу њима је „Кланица“ најстварнија. Она приказује неку врсту сале за мучење. У средини се налази машина са ланцем, а по зидовима раскомадана тела. На спољној страни чека дуга поворка своју језиву судбину.

Истраживачка група визуелне уметности приказала је низ експеримената на тему „несигурност“. Гледалац је упућен да пролази кроз коморе и ходнике у којима се на различите начине активизира однос између посматраних предмета и самог посматрача. Почевши од статичких површина, преко предмета које посматрач креће својом вољом и таквих које он мора нехотиче да покрене, они експерименти иду чак до тренутка када и сам гледалац постаје предметом посматрања за друге гледаоце. Код овог скупа сензација нема више дилеме. Резултат се заиста своди на забавни парк, уколико није у питању психолошко истра-

живање. Али оно што се несумњиво може приписати као заслуга групе, то су поједини предмети као што су: кугла од металних шипки, конструкција од плексигласа у простору, завеса од квадратних плочица и други предмети који имају високу декоративну вредност и приближују уметнички рад потребама модерне архитектуре, урбанизма и индустрије.

У том смислу заслужују пажњу и неки резултати белгијске групе у бојењу алуминијумских плоча хемијским путем. У италијанском одсеку је занимљив покушај архитекте Малавазија да пружи нову врсту изложбеног простора у полукружним конкавним површинама од гвожђа, тако да се гледалац концентрише на дела крећући се између тих „преполовљених огромних нева“, без обзира какав се простор налазио около.

Као закључак о раду групе може да послужи чињеница да се оне за сада не разликују по тенденцијама од индивидуалних радова. Опсесију предметности, алузивност и тражење новог реда, представљају њихове главне ликовне садржаје. А када су им пластичка тражења спојена са другим облицима уметности, као што су поезија и музика, резултати још не оправдавају никакав оптимизам.

ОПТИМИЗАМ И АТОМСКО ДОБА

Већина дела на бијеналу изражавају страх од катаклизма, смрљаност тела, распаѓање материје, као да смо на помолу највећих несрећа. У тренутку када свет доживљава први пут после другог светског рата извесно попуштање затегнутости и смирење нерава, таква атмосфера у уметности изгледа у најмању руку претерана. Зашто ти силни протести против мучења и против атомског рата нису дошли ко јих десетак година раније? Било је за њих доста повода и прилика. У овом тренутку нам та страна изложбе младих, говоримо уопштено и без обзира на квалитете, мора изгледати тематски нешто иживела и закасна.

Један једини одсек се у целини противи морбидној атмосфери и отвара прозор на другу страну, ка животу и оптимизму. То је британски део изложбе. На њему су изложени примери такозваног „Pop art“, покрета који нема дужу историју од три године, мада му се, наравно, могу наћи претходници од Марсела Дипана до Раушенберга. У литератури о уметности се води дискусија о томе где је никао тај покрет, односно његова садашња фаза: да ли у Британији или у Америци. У сваком случају међу њима има разлике. Америчка варијанта је морбидна, настала из протеста и вапаја, док је британска отворена, ведрa и привлачна, са добром дозом типичног хумора који је увек био карактеристика остраљана. О чему се заправо ради?

По техници асамблажа би се „Pop art“ морао уврстити у нови реализам, као његова посебна варијанта. С њиме га спајају готови предмети, који најчешће не губе употребом своје првобитно значење, него се оно само појачава и одређеније поставља. Тако се у британском одељку могу видети врата излепљена сликама глумица, насловним страницама магазина и са по којом фотографијом из породишне збирке, онако као што чине студенти у својим собама, или шофери у камионима, затим комбинације плаката и цртежа, делова ормана и столица, фотографије авиона и портрети са ордењем. Улога сликара се ту допуњава лепљењем и аранжирањем, али је код сваког појединог аутора замисао чиста и јасна, тако да се лако могу уочити и њихове међусобне стилске разлике. Готово да ту никоме не треба коментар. Тако је једна од најшокантнијих техника у уметности постала и најразумљивија. Ако јој се може замислити да је, можда, сувише лако дошла до свога успеха и да се уједно постави питање могућности њеног трајања, чињеница је да у њеном присуству човек одаје не и обрадује се животу. А то је за садашњи тренутак у уметности неobiчно много.

АЛЕКСА ЧЕЛЕВОНОВИЋ

БРАНКО МИЉУШ: ПАД ИКАРА
(Изложба у Салону Модерне галерије)

Journal "Politica" 15-12-1963
Belgrade.